

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА

УДК 373.3.015.311:37.014(477)

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.96.3>

О. О. Андрющенко

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

Ю. К. Гільміярова

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
кафедри дошкільної та початкової освіти
Запорізького національного університету

ДЕЯКІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ КРЕАТИВНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

У статті обґрунтовано актуальність розвитку креативності молодших школярів в освітньому просторі Нової української школи. Зазначено, що сучасний світ вимагає від особистості вміння адаптуватися до нових ситуацій. З огляду на це, особливого значення набуває завдання розвитку креативності учнів/учениць, уміння мислити творчо та швидко знаходити рішення в різних життєвих ситуаціях.

На основі аналізу та узагальнення наукової літератури з'ясовано, що креативність є міждисциплінарним поняттям, яке розглядається як: здатність людини відмовлятися від шаблонних способів мислення; уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях; спосіб дивергентного мислення; ключова компетентність, яка формується в умовах особистісно орієнтованого навчання; здатність, що відображає потенціал особистості в створенні нових цінностей, знаходженні нестандартних рішень тощо.

Наголошено, що молодший шкільний вік є сенситивним періодом для розвитку креативності. Цей важливий віковий етап має стати підґрунтям для цілеспрямованого розвитку творчих здібностей учнів. Навчальна діяльність, яка поступово стає провідною в цей період, стимулює пізнавальний інтерес молодших школярів до навколишнього світу. Завдяки активній уяві, схильності до фантазування, відсутності стійких стереотипів у мисленні молодші школярі відкриті до нових ідей, здатні засвоювати креативні способи виконання завдань та генерувати нові ідеї.

Підкреслено, що реалізація педагогіки партнерства в НУШ, активне використання педагогом проблемних, дослідницьких, ігрових і рефлексивних методів навчання сприяє розвитку креативності молодших школярів.

Охарактеризовано методи навчання, які спрямовані на розвиток креативності молодших школярів, серед яких: ігровий метод «Шість капелюхів мислення» Е. де Боно, мозковий штурм (брейн-стормінг) А. Осборн. Окреслено прийоми для розвитку творчої уяви молодших школярів в освітньому процесі початкової школи.

Ключові слова: креативність, творче мислення, ігрові методи навчання, розвиток креативних здібностей молодших школярів.

Постановка проблеми. Нова українська школа – ключова реформа Міністерства освіти і науки, метою якої є різнобічний розвиток, виховання і соціалізація особистості, яка усвідомлює себе громадянином України, здатна до життя в суспільстві, має прагнення до самовдосконалення і навчання впродовж життя та готова до свідомого життєвого вибору та самореалізації. З огляду на це, пріоритетною метою освіти в Концепції Нової української школи визначено саме творчий розвиток дитини, а одним з голов-

них завдань є розвиток креативності учнів/учениць початкової школи, який передбачає залучення дітей до творчої діяльності, інтелектуальної активності, розвиток уміння шукати нестандартні рішення до поставлених задач та швидка адаптація до нових умов [3].

Поняття «креативність» є предметом дослідження в філософії, психології, педагогіці, соціології та розглядається як: здатність людини відмовлятися від шаблонних способів мислення (Д. Сімпсон); спосіб дивергентного мислення,

що передбачає безліч варіантів вирішення проблеми та призводить до несподіваних результатів (Дж. Гілфорд); здатність дивуватися і пізнавати, уміння знаходити рішення в нестандартних ситуаціях (Е. Фромм); ключова компетентність, яка формується в умовах особистісно орієнтованого навчання, під час якого дитина має можливість самостійно досліджувати (О. Савченко); здатність, що відображає потужний потенціал особистості в створенні нових цінностей і знаходженні нестандартних рішень (В. Моляко) та ін.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Варто зазначити, що проблема креативності була і є предметом дослідження як вітчизняних, так і закордонних учених. У своїх працях до вивчення різних аспектів креативності звертались Т. Баришева, С. Дімітрова-Бурлаєнко, Н. Добровольська, Т. Ембайл, Д. Завалишина, Д. Лаверт, А. Маслоу, В. Моляко, С. Сисоєва, Р. Стернберг, Е. Торренс, Д. Треффінджер та ін.

Питання розвитку креативності особистості вивчали О. Антонова, Дж. Гілфорд, І. Гриненко, О. Дунаєва, Р. Кириченко, В. Крамаренко, І. Подорожна, В. Фрицюк, І. Шахіна, та ін. Зокрема, проблему розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку досліджували Т. Воробйова, Ю. Гатанов, В. Імбер, В. Павленко, О. Савченко, І. Середа та ін.

Незважаючи на наявність великої кількості праць, присвячених проблемам розвитку креативності, низка питань залишається, на наш погляд, недостатньо розробленою, зокрема проблема реалізації творчих здібностей дітей у різні вікові періоди. Таким чином, розвиток креативності здобувачів початкової освіти є надзвичайно актуальним завданням в умовах Нової української школи та має займати важливе місце в освітньому процесі.

Мета статті: проаналізувати особливості розвитку креативності молодших школярів; охарактеризувати методи та прийоми розвитку креативності учнів початкових класів в освітньому процесі НУШ.

Виклад основного матеріалу. Сучасний світ вимагає від особистості вміння адаптуватися до нових ситуацій і швидко знаходити рішення у нестандартних умовах. Розвинуті творчі здібності допомагають молодим людям стати більш гнучкими, відкритими до змін, а також створюють підґрунтя для успішної професійної та особистісної реалізації в суспільстві.

На думку учених В. Клименко, В. Павленко, Н. Юхимчук та ін. розвивати креативність учнів потрібно на всіх етапах навчання, проте найбільш сприятливим для цього є саме період молодшого шкільного віку, оскільки діти опановують способи навчальної діяльності, знайомляться з прийомами вирішення навчальних завдань, якими вони будуть користуватися в подальшому [4].

Учні/учениці початкових класів відкриті до нових ідей, оскільки ще не мають стійких стереотипів у мисленні. Ця гнучкість дає їм можливість шукати креативні рішення навіть у стандартних ситуаціях та адаптуватися до нових умов.

Мозок молодших школярів є надзвичайно пластичним, що дозволяє їм швидко засвоювати інформацію, а також легко застосовувати отримані знання та вміння в практичній діяльності. Це сприяє розвитку креативності мислення, оскільки діти активно використовують здобуті навички для створення нових ідей.

Молодший шкільний вік визначається чутливим для розвитку всіх пізнавальних процесів, зокрема активної уяви, що допомагає учням початкової школи створювати нові образи на основі фантазії або власного досвіду. Діяльність молодших школярів набуває усвідомленого, цілеспрямованого характеру, що забезпечується включенням активної уяви в процес планування дій. У цей період діти можуть розв'язувати запропоновані вчителем завдання нестандартними способами, що й буде однією з форм прояву креативності.

З початком навчання емоційна сфера молодшого школяра збагачується новими переживаннями, що стає основою для формування пізнавальних інтересів, розвитку допитливості дитини та бажання відкривати щось нове. Діти часто використовують творчість для вираження своїх емоцій, що сприяє розвитку емоційної грамотності, розвиває здатність до емпатії тощо.

Ми переконані, що активізації творчих здібностей молодших школярів сприяє реалізація педагогіки партнерства в НУШ, яка ґрунтується на принципах поваги та творчому підходу до розвитку особистості, активному використанні педагогом проблемних, дослідницьких, ігрових та рефлексивних методів та прийомів навчання. Охарактеризуємо деякі з них детальніше.

Уява, як одна зі складових креативності, допомагає дитині, насамперед, створювати нові образи, встановлювати нові зв'язки між різними об'єктами, подіями тощо. Саме тому важливим є цілеспрямований розвиток креативної уяви учнів. Так, на уроках літературного читання під час роботи над творами доцільно пропонувати дітям творчі завдання на створення альтернативної кінцівки; введення нових епізодів, персонажів; застосовувати прийом «входження в твір», висловлювання думок від імені автора, дійових осіб тощо. На уроках курсу «Я досліджую світ» проведення спостережень за об'єктами та явищами природи під час прогулянки в парк, екскурсії в ботанічний сад чи до водойми також сприяє розвитку уяви учнів початкової школи.

Важливість рольових ігор для розвитку креативності підтверджена в численних наукових дослідженнях, оскільки вона сприяє розвитку

такого компонента дивергентного мислення, як гнучкість. Зокрема О. Рома зазначає, що під час гри, на межі реального та уявного, вона стає потужним психоемоційним і психотерапевтичним ресурсом для дитини [5].

На думку Н. Мачинської та М. Оприска, гра є улюбленою формою діяльності для молодших школярів та, водночас, має багатоаспектний вплив на різні аспекти навчання. Вона виступає засобом активізації дитини, дозволяє легше долати психологічні труднощі. За своєю природою гра виступає дієвим мотиваційним інструментом, спонукаючи молодших школярів імпровізувати та проявляти яву та творчість [2].

Метод «Шість капелюхів мислення» Е. де Боно заснований на принципах рольової гри. Як засіб організації продуктивної навчальної діяльності цей метод спрямований на реалізацію таких завдань: організація мислення, вміння працювати з інформацією, розвиток креативного мислення, звернення до інтуїтивної сфери, генерація креативних ідей та розвиток логічних умінь і навичок [4].

Метод передбачає послідовний розгляд ситуації з шести різних поглядів, які пов'язані автором з капелюхами різних кольорів. Білий капелюх – об'єктивний виклад фактичної інформації щодо ситуації чи проблеми; червоний – висловлення емоційного ставлення до існуючої ситуації (проблеми); чорний – критична оцінка ситуації, виявлення можливих ризиків та слабких місць; жовтий – позитивний погляд на ситуацію, розкриття переваг і сприятливих моментів; зелений – креативний підхід до розгляду проблеми, пошук альтернатив і нових ідей; синій – управління процесом мислення, рефлексія та узагальнення накопиченого досвіду.

Використання методу «Шість капелюхів» Е. де Боно в освітньому процесі дозволяє організувати процес мислення школярів у певному напрямку. Крім того, капелюх як атрибут гри виконує роль маски, яка захищає дитину від критики, створює творчу атмосферу і сприятливий психологічний клімат на уроці.

Наступним поширеним методом розвитку творчого мислення, який спрямований на стимулювання якомога більшої кількості ідей, є мозковий штурм (брейнстормінг). Це груповий метод вирішення проблеми, автором якого є А. Осборн, спрямований на активізацію креативних думок кожного учасника. Стимулювання творчої актив-

ності досягається завдяки дотриманню чотирьох правил: 1) відсутність критики зі сторони учасників; 2) вільне, і навіть неприборкане, асоціювання ідей; 3) заохочення до великої кількості думок; 4) комбінації і навіть модифікації ідей, як запропоновані іншими членами групи [1].

На нашу думку, цей метод є доволі ефективним, проте деякі вчені визначають і недоліки цієї поширеної техніки, як то: визначення оптимальної кількості учасників групи; можлива пасивність окремих членів групи, «зчитування» невербальної оцінки ідеї іншими учасниками тощо.

Висновки і пропозиції. Отже, розвиток креативності дітей молодшого шкільного віку є важливою складовою освітнього процесу в Новій українській школі, оскільки розвиває творче мислення, мотивує дітей до навчання та сприяє всебічному розвитку особистості. Допитливість, відкритість до пізнання нового, яскрава уява, образність мислення, емоційність молодших школярів стають підґрунтям для розвитку їхніх креативних здібностей. Важливо, щоб педагоги та батьки створювали безпечне творче середовище для дітей. Позитивна підтримка їхніх ідей, відсутність критики, використання в освітньому процесі дослідницьких, ігрових, інтерактивних методів та прийомів навчання стимулює учнів початкових класів до подальших творчих пошуків.

Список використаної літератури:

1. Крицька А. М. Методи активації професійної креативності. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*. 2019. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i16/17.pdf>.
2. Мачинська Н. І., Оприска М. А. Теоретичні аспекти використання ігрових технологій на уроках у початковій школі. *Молодий вчений*. 2019. № 10 (74). С. 229–233.
3. Нова українська школа : концептуальні засади реформування середньої школи / за заг. ред. М. Грищенко. URL: <https://mon.gov.ua/static-objects/mon/sites/1/zagalna%20serednya/pova-ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
4. Павленко В. В. Розвиток креативності молодших школярів : монографія. Житомир : Видавець О. Є. Антонова, 2017. 158 с.
5. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO : науково-методичний аспект : монографія. Запоріжжя : СТАТУС, 2021. 192 с.

Andryushchenko O., Hilmiiarova Yu. Certain Aspects of Developing Creativity in Younger Schoolchildren within the Educational Process of the New Ukrainian School

The article substantiates the relevance of developing creativity in younger schoolchildren within the educational framework of the New Ukrainian School. It highlights that the modern world demands individuals to adapt to new situations. In this context, the development of students' creativity, their ability to think outside the box, and quickly find solutions to various life situations becomes particularly significant.

Based on the analysis and synthesis of scientific literature, it has been established that creativity is an interdisciplinary concept considered as: the ability of an individual to abandon stereotypical thinking patterns; a form of divergent thinking; the ability to find solutions in non-standard situations; a key competency formed in the context of personalized learning; a capacity reflecting a person's potential to create new values and find unconventional solutions, among other things.

It is emphasized that the younger school age is a sensitive period for developing creativity. This important developmental stage should serve as a foundation for the purposeful cultivation of students' creative abilities. Educational activities, which gradually become predominant during this period, stimulate the cognitive interest of younger schoolchildren in the surrounding world. Thanks to active imagination, a propensity for fantasizing, and the absence of rigid thinking stereotypes, younger schoolchildren are open to new ideas, capable of adopting creative approaches to task execution, and generating new ideas.

The article underlines that implementing the pedagogy of partnership in the New Ukrainian School, along with the active use of problem-solving, research, play-based, and reflective teaching methods, fosters the development of creativity in younger schoolchildren.

It characterizes teaching methods aimed at developing creativity in younger schoolchildren, including the «Six Thinking Hats» method by E. de Bono, brainstorming by A. Osborn. Approaches for nurturing creative imagination in younger schoolchildren within the primary school educational process are outlined.

Key words: *creativity, creative thinking, play-based teaching methods, development of creative abilities in younger schoolchildren.*